

не приведут к реальным результатам, если широкая общественность не будет иметь открытый доступ к экологической информации и возможность участвовать в принятии экологических решений.

1. Резолюция 59 (I) Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций от 14 декабря 1946 г.
2. Всеобщая декларация прав человека. Принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года
3. Конституцией Республики Казахстан Принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года.
4. Закон Республики Казахстан от 12.01.2007 № 221-III «О порядке рассмотрения обращений физических и юридических лиц»
5. Концепции экологической безопасности на 2004-2015 годы, одобренной Указом Президента РК от 3 декабря 2003 года № 1241.
6. Экологический кодекс Республики Казахстан. от 9 января 2007.
7. Орхусская конвенция ратифицирована Законом Республики Казахстан от 23.10.2000. № 92-II.
8. <http://www.greensalvation.org/index.php?page=iski2009>

В данной статье автор рассматривает возможность доступа к информации, участия общественности в процессе принятия решений по вопросам, касающимся окружающей среды.

In this paper the author considers the possibility of access to information, public participation in decision-making on matters relating to the environment.

А.А. Есекеева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРАРЛЫҚ СЕКТОР АЯСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҮНТІМАҚТАСТЫҚТЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Осы заманғы нарықтық экономикада мемлекет неғұрлым реттейтін және қолдайтын секторлардың бірі аграрлық сектор болып табылады. 90-жылдардың орта шенінде әлемде аграрлық секторды қолдауға жыл сайын 350 млрд. АҚШ доллары жұмсалды.

Мұның өзі осы сектордың ел дамуындағы тарихи және әлеуметтік маңызымен, ең алдымен ауылдың кірісін және онда жұмыспен қамтуды қолдаумен, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етумен, ауылдық аумақтарды дамытумен және дәстүрлі ауылдық ландшафт пен халықтың санын сақтауға ұмтылумен айқындалады.

Әлеуметтік сектор мен оның жекелеген бөлшектерін мемлекеттік реттеудің классикалық үлгісі - АҚШ, Канада, Еуропа одағы (ЕО) елдері. Аграрлық сектордың өнімділігі, әсіресе жоғары дамыған елдердегі техникалық прогрестің жылдам жүруіне байланысты өнімділігі өсе түсіп отыр. Тектік инженерияны одан әрі енгізуге және биотехнологияларды дамытуға байланысты оның неғұрлым тез серпін алуы мүмкін. Артық өндірістік қуаттар мен сұраныстың баяу өсуі жағдайында аграрлық өнімді ұсынудың жылдам ұлғаюы ішкі нарықтарда бағаның құлдырауына және осы елдердің аграрлық секторлары табысының төмендеуіне алып келеді. Мұның өзі ресурстардың экономиканың аграрлық емес секторларына ығысуына жағдай жасайды.

Аграрлық секторда жұмыспен қамтудың қысқаруының тежеусіз үрдісі өсу, даму үстіндегі кез келген экономикаға тән құбылыс және ол Қазақстан үшін де аса өзекті болып отыр. Экономикалық, экологиялық және әлеуметтік салдарлардан басқа, аумақтың кеңдігі мен халықтың сирек қоныстанғандығына орай, ауылдың құлдырауы елдің ұлттық қауіпсіздігіне әсер ететін факторға айналуға.

Аграрлық протекционизммен бұрмаланған қазіргі таңдағы әлемдік сауда талаптарына бейімделу, әлемдегі дамыған елдерде қолданылатын аграрлық саясаттың негіздерін ескеру - өтпелі тұрпатты елдердің аса маңызды міндеттері.

Қазақстанның аграрлық секторы әлемдегі орташа еңбек өнімділігіне қол жеткізгенге дейін аграрлық протекционизм шараларын қолдану орта мерзімді кезеңде ел үшін қолайлы.

Аграрлық-индустриялық өнімдермен сауда жасау мәселелерінде Қазақстан экономиканы құрылымдық өзгертуді жүзеге асырушы ел ретінде Дүниежүзілік Сауда Ұйымының құқықтық құрылымына кіретін ережелерді неғұрлым ұзақ мерзімде іске асырады.

Универсалды экономикалық халықаралық шарттар: Халықаралық сатып алу-сатуларға қолданылатын құқық туралы Конвенция (Гаага, 15 маусым 1955 жыл); Өсімдіктерді қорғау туралы Халықаралық Конвенция (Рим, 6 желтоқсан 1951 жыл); Азық-түліктік көмек көрсету жөніндегі

Конвенция (Лондон, 13 сәуір 1999 жыл); Өсімдіктерді қорғау және карантин туралы Халықаралық Конвенция.

Тұрақтылық пен сауда шартының алдын-ала болжамдылығы, бұл шетелдік компаниялар, инвесторлар мен үкіметтер қолданыстағы сауда шарттарының кенеттен және бір тараптың еркімен өзгерілмейтініне кепілдік береді; Халықаралық саудадағы бәсекелестікті ынталандыру, яғни түрлі елдер фирмаларының тең құқықты бәсекелестігі үшін «әділетсіз» тәсілдерді жою, оған экспорттық субсидиялар (экспортшы-фирмаларға мемлекет демеушілігі), жаңа сату нарықтарын иелену мақсатында демпингтік бағаларды пайдалану; Жоғары дамымаған мемлекеттер үшін халықаралық саудада жеңілдіктер жасау.

Қазақстан ДСҰ-ға кіре отырып, мынадай міндеттемелерді орындайды: кедендік тарифті айтарлықтай төмендету және тарифтік емес өлшемдерді тарифтендіру; ауыл шаруашылық өнімдерінен дотация мен субсидияны алып тастау; кедендік шараларды ДСҰ талаптарына сәйкестендіру; тауар нарығы мен қызметті, капитал айналымын барынша кеңейту; ДСҰ-ның барлық ережелері мен қағидаларын орындау. ГАТТ пен ДСҰ-ның төрт негізгі элементтері: ең жағымды ұлт режимі; ұлттық режим; шекарада қорғаудың жалғыз немесе келісілген құрал ретінде тарифті қолдану; ашықтық.

Аграрлық реформалаудың бірінші моделі: Агробизнес саласында әр түрлі жеке-кәсіпкерлік құрылысқа, әр түрлі кооперативті ынталандыруға, жерге жеке меншік құқығын жаңарту мен қалпына келтіруге бейімделген жер иеленудің алдыңғы жүйесін түпкілікті түрде өзгертуді түсінуге негізделген және жерге меншіктің жеке және ұйымдық-үлестік нысанына артықшылықпен жаңа жер меншік иелеріне негізделген Шығыс Еуропа елдерінде қалыптасқан.

Аграрлық реформалаудың екінші моделі: Шаруа шаруашылығына жерді жалға беруді заңдастырған Қытай заңнамаларында бекітілген. Бұл құқықтық тәжірибенің ең құндылығын Вьетнам, Лаос және Оңтүстік Шығыс Азияның өзге елдері қабылдайды. Мемлекеттік және ұжымдық меншікке заң шығарушының тартымдылығына қарамастан, ол аграрлық қатынастарды жария-құқықтық реттеудің сұрақтарында көптеген пайданы қамтиды.

Аграрлық реформалаудың үшінші моделі: Жерге ұжымдық меншіктен бас тартқан және оған шаруалардың жеке меншікке өтуі және агробизнес саласында жеке кәсіпкерлік құрылымды құруды қамтитын Латын Америка елдерінің заңнамаларында бекітілген.

Халықаралық аграрлық саланың құқықтық базасы төмендегі мемлекеттерде мынадай қарқынмен дамуда. **Эстония:** 1998 жылы қабылданған Жем шөп туралы заң (басқа мемлекетте мұндай заң қабылданбаған). Заңға сәйкес, жем шөптің мемлекеттік тіркелуі жүзеге асырылады, мемлекеттік реестрі жүргізіледі, ауылшаруашылық министрлігі құрылған арнайы мекемелері арқылы сапасын тексеріп отырады. Өсімдіктердің сортын құқықтық қорғау туралы заң; Тұқым және көбею үшін өсімдік материалдары туралы заң; 11 шілде 1997 жылғы экологиялық таза ауылшаруашылығы туралы заңы; 1999 жылы қабылданған Ветеринарлық қызметті ұйымдастыру туралы заң; 2000 жылы қабылданған эпизоотиямен күрес туралы заң. т.б. **Украинада:** Тұқым сорттарына құқықтарды қорғау туралы заңы; Пестицидтер және улы химикаттар туралы заңы; Тұқым туралы т.б. **Молдовада:** 25 мамыр 1999 жылғы Мал шаруашылығы туралы заң; Бұл заңда үй жануарлар, жайылым, су қоймалар иелерінің құқықтары мен міндеттері қарастырылған, тұқымдарын жақсарту т.б. **Францияда:** Ауылшаруашылық кодексі әрекет етеді. Көпсалалы және жоғары технологиялық ауыл шаруашылығы саласы Франция халқын бидай - 220 %, қант - 233%, көкөніс және жеміс жидек - 96%, ет - 102% қамтамасыз етеді. Ауылшаруашылық негізі болып – отбасылық фермерлер танылады, 700 мыңнан асады; Жас фермерлердің құқықтарын қорғайтын 80000 мүшесі бар ауылшаруашылық кәсіподақтар құрылған. **АҚШ-та:** 1949 жылғы ауылшаруашылық акт; 1966 жылғы ауылшаруашылығын жақсарту мен реформалау туралы федералдық заң; Соттық прецеденттер (үлгілер).

Қазақстан ДСҰ-ға кіру арқылы не ұтады: әлемдік нарыққа кіруге жол ашылып, қазақстандық тауарлар сатылуы барысында барлық сауда барьерлері алынып тасталады. Республиканың кең көлемдегі ақпараттық базасына, экономика туралы білімге жол ашылып, сауда режимдеріндегі елдермен тәжірибе алмасуға мүмкіндік туады. Сыртқы қатынастарға сауда стратегиясын ашық әрі тең құқылы жағдайда жасау мүмкіндігі мен қажеттілігі туындайды. Халықаралық нормалар мен ережелерден туындайтын дауларды реттеу. Жалпыға ортақ халықаралық стандарттарға сәйкес құқықтық-нормативтік базаны қалыптастыру.

Тұтас алғанда, аграрлық сектордың дамуы мемлекет үшін экономикалық және ең бастысы әлеуметтік аспектіде стратегиялық жағынан маңызды.

Ілгергі жылдарда аграрлық секторда бағаны ырықтандыру және жер реформасы жүргізілді, мемлекеттік және ұжымдық меншік жекешелендірілді және ауыл шаруашылығы кәсіпорындары

қайта ұйымдастырылды.

Нәтижесінде, жерде шаруашылық жүргізудің көпукладты нысаны құрылды және ауылда нарықтық қатынастар дамыды. Өндірістің жаңа нарықтық инфрақұрылымы пайда болып, нығая түсті. Осының бәрі аграрлық өндірісті тиімді жүргізуге жағдай туғызады.

Аграрлық сектордың өткен жылдардағы дамуының ішкі және сыртқы факторларын жинақтап, қорыта келіп, мынадай тұжырымдар жасауға болады:

- аграрлық сектордағы жағдайдың нашарлап кетуінің негізгі себептерінің бірі - аграрлық секторды және тұтас алғанда ауылдық жерлерді, жаңа нарықтық жағдайларда басқару мен реттеуде мемлекет рөлінің ақырына дейін іске асырылмауы;

- басқару мен реттеу объектісі технологиялық байланысты тізбектерді - өндірісті, дайындауды, қайта өңдеуді және өткізуді қамтитын қалыптасып отырған өнім нарықтары емес, тікелей ауыл шаруашылығы қызметі болды;

- азық-түліктің әлемдік нарығы аграрлық протекционизммен қатты бұрмаланған жағдайда, ырықтандырылған сыртқы сауда режимі жағдайында мемлекеттік қолдау шараларының қысқаруы және тұтас алғанда саланы мемлекеттік реттеу деңгейінің төмендеуі жалпы әлемдік практикаға қайшы келеді.

1. Қазақстанның 2030 жылға дейінгі даму стратегиясын одан әрі іске асыру жөніндегі шаралар туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2001 жылғы 4 желтоқсандағы №735 Жарлығы, Қазақстан Республикасының ПҰАЖ-ы, 2001 ж., N 43-44, 532-құжат.

2. Қазақстан Республикасы Президентінің 1997 жылғы 10 қазанда "Қазақстан - 2030. Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы" атты Жолдауы.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 10 шілдедегі № 1149 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының Ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының «Ауыл аймақтарының жағдайының сараптамасы».

4. Мемлекет басшысының 2009 жылғы 6 наурыздағы «Дағдарыстан жаңару мен дамуға» Қазақстан халқына Жолдауының (Жол картасы) Пункт 1.1.2.

5. Қазақстан Республикасы Президенті. Қазақстан Республикасы Президентінің «Бәсекеге қабілетті Қазақстанға, бәсекеге қабілетті экономикаға, бәсекеге қабілетті ұлтқа» Жолдауы. (Астана, 19 наурыз 2004 жыл). – Жеке ресми басылым.

В настоящей статье рассматриваются вопросы важнейшей отрасли современной рыночной экономики, как аграрный сектор страны. Сравнивая аграрный сектор Казахстана с другими странами мира, предлагает пути, стимулирования конкуренций в международной торговле.

This article discusses the most important sectors of the modern market economy and the agricultural sector. Comparing the agricultural sector in Kazakhstan with other countries, offers a way to stimulate competition in international trade.

А. Зейдилда

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖЕР РЕСУРСЫ – ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУДЫҢ ОБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕ

Адам қоғамының барлық өмірінде, оның қалыптасуы мен дамуында жер өте маңызды роль атқарған. Жер адам баласының барлық мұқтаждықтары үшін керек бірден-бір арсенал. Жер – табиғаттың берген сыйы ретінде, адам қоғамының пайда болуына дейін болған. Жер өзінің еңбектің жалпы заты қызметін атқару үшін міндетті түрде оны біреу иемденуі және өндірістік процесін жүзеге асыруы қажет. Жер ең негізгі табиғат байлығы – ол барлық тіршілік көзі және өмір сүру ортасы. Оны адамдар өздеріне керек қоректі заттардың 88%-ын егістік жерлерден, 10% ормандар мен жайылымдардан, 2% теңіз бен мұхит суларынан алады. Дүниежүзіндегі жер ресурсының жалпы көлемі 149 млн. км. шаршы кв. немесе құрлықтың 86,5% қамтиды. Соның ішінде Қазақстан жер қорының үлесі 272,5 млн. га құрайды. Бұл көрсеткіш бойынша еліміз әлемде жер көлемі бойынша 9 орынды иеленеді. Мемлекеттік шекараның ұзындығы - 13392,6 км-ді құрайды, соның ішінде Ресеймен - 7591,0 км, Өзбекістанмен - 2351,4 км, Қырғызстанмен - 1241,6 км, Қытай Халық Республикасымен - 1782,8 км, Түркменістанмен - 425,8 км-ді қамтиды.

Республиканың әкімшілік аумақтық құрылымына 14 облыс, 2 республикалық маңызы бар қалалар, 160 әкімшілік аудандар, 86 қала, 174 поселкі, 7660 ауылдық жерлер кіреді. Қазіргі жаһандану кезінде, адамзат табиғатқа араласу белсенділігін арттырған жағдайда, табиғи объектілерді қорғау ерекше маңызға ие, ұзақ уақыт бойы қалпына келетін жер ресурстарын ұтымды пайдалану саласында жалпы глобалдық және ішкі мемлекеттік өзара келісілген шараларды қалыптастыру қажет. Көптеген зерттеушілер осыған байланысты жердің ерекше